

KANSALLISEN VESIHUOLTOUUDISTUKSEN VISIOT JA TOIMEENPANO-OHJELMALUONNOS, LAUSUNTO MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERIÖLLE

1365/35/2020

YMPJAO 26.01.2021 § 3

Valmistelu ja lisätiedot:

terveydensuojelusuunnittelija Maarit Lönnroth
puh. 040 723 4121 tai maarit.lonnroth(at)porvoo.fi
ja ympäristöterveydenhuollon palvelupäällikkö Tiina Tiainen
puh 040 723 4141 tai tiina.tiainen(at)porvoo.fi

Maa- ja metsätalousministeriö pyytää kuntien terveydensuojeluviranomaisten lausuntoa kansallisen vesihuoltouudistuksen visiosta ja sen toimeenpano-ohjelman luonnoksesta. Lausunto pyydetään toimittamaan viimeistään 8.2.2021 ensisijaisesti sähköpostitse osoitteeseen kirjaamo@mmm.fi. Asianumero **VN/5326/2020**.

Maa- ja metsätalousministeriö asetti 16.1.2020 hankkeen kansallisen vesihuoltouudistuksen toteuttamiseksi. Hankkeen tavoitteena on varmistaa kaikille vesihuoltolaitosten asiakkaille turvallinen ja toimintavarma vesihuolto. Samanaikaisesti tavoitteena on edistää mm. toimialan energiatehokkuutta, uuden teknologian käyttöönottoa ja toimialan digitalisoitumista sekä pitkäjänteistä tietopohjaista toiminnan suunnittelua. Hanke tuo yhteen alan toimijat eri hallinnonaloilta ja eri päätöksenteon tasoilta.

Hankkeen visioryhmä on valmistellut vesihuoltouudistuksen vision ja sitä tukevan toimeenpano-ohjelman luonnoksen uudistuksen toteuttamiseksi. Ohjelmaluonnoksessa on etsitty keinoja vesihuollon toimintavarmuuden ja turvallisuuden varmistamiseksi sekä toimialan uudistamiseksi.

Vesihuoltouudistuksen visiossa tunnistettiin neljä keskeistä osa-aluetta:

Toimiva lainsäädäntö ja valvonta

Vesihuoltolainsäädännön uudistus on visiossa suunniteltu toteutettavaksi vaiheittain. Lainsäädännön uudistuksessa esitetään käsiteltäväksi mm. laitosten talouden ja toiminnan laadun valvonnan vastuiden selventäminen, juomavesidirektiivistä tulevat vaatimukset, hyvän vesihuollon kriteeristön käyttöönotto, pätevyysvaatimukset vesihuoltolaitosten henkilöstölle, kehittämis- ja investointisuunnittelun velvoite, häiriötilannesuunnitelmien sisältövaatimusten tarkentaminen ja varautumista koskevien suunnitelmien yhteensovittaminen.

Hyvän vesihuollon kriteeristöllä määritellään kriteerit vesihuollon hyvälle tasolle eri kokoisille vesihuoltolaitoksille. Suunnitteilla on elintarvikevalvonnassa käytössä olevan Oiva-järjestelmän tyyppinen hymy-naamatarkastelu.

Toimivat vesihuoltolaitokset

Vesihuoltouudistus, uusi EU:n juomavesidirektiivi sekä tuleva vesihuoltolain tarkistaminen johtanevat tiukentuviin vesihuollon osaamis- ja resurssivaatimuksiin. Yhteistyön tiivistäminen läheisten vesihuoltolaitosten kanssa voi olla keino resurssien vahvistamiseksi. Operointiyhteistyö vesihuoltolaitosten kesken tai yksityisten operointipalveluja tarjoavien yritysten kanssa on potentiaalinen ratkaisu heikosti resursoitujen laitosten toiminnan parantamiseksi.

Osana vesihuoltolain tarkistamista selvitetään mahdollisuudet vesihuollon kehittämissuunnitelman laatimisvelvoitteen palauttamiseen. Kehittämissuunnitelman lisäksi lainsäädäntötyössä tulisi tarkastella pitkän aikavälin investointisuunnitelman säätämistä pakolliseksi.

Osalla vesihuoltolaitoksista, erityisesti vesiosuuskunnista, talous ja toimintakyky ovat jo nyt niin heikkoja, että palvelujen turvaamiseksi tulevaisuudessa vaaditaan erityisiä toimenpiteitä. Näiden vesihuoltolaitosten tiedostettuja ongelmia ovat mm. työntekijöiden ikääntyminen, pienet henkilöstöresurssit ja osaamisen puute. Nämä vesihuoltolaitokset ovat usein myös heikosti varautuneet erityistilanteisiin ja riskeihin. Kaikkien vesihuoltolaitosten toiminta olisi saatava nykyistä laadukkaammalle tasolle ja täyttämään lakisääteiset velvoitteet. Monet vesihuoltolaitokset ja mahdollisesti myös niiden sijaintikunnat tarvitsevat kohdennettua, paikan päällä tarjottavaa neuvontaa ja palveluja, tietynlaista vierihoitoa. Ulkopuolisen avun turvin vesihuoltolaitos ja kunta voisivat selvittää tarvitsemansa ulkopuolisen palvelutarpeen ja vaihtoehdot sen järjestämiselle. Vaihtoehtoina tulisi selvittää mahdollisuudet yhdistyä toiseen vesihuoltolaitokseen, tehdä yhteistyötä muiden vesihuoltolaitosten kanssa sekä hyödyntää ulkopuolisia palveluja, mukaan lukien operointipalvelut.

Osaamisen kehittäminen

Vesihuoltolaitosten henkilöstöltä edellytetään nykyisin vesityökorttia, jolla tarkoitetaan henkilöstön talousvesihygieenistä osaamistestausta. Laajempia pätevyysvaatimuksia sekä vesihuoltolaitoksen johdolle, että suorittavalle henkilöstölle on toivottu jo pitkään vesihuoltolaitostoiminnan tason ja osaamisen turvaamiseksi. Pätevyysvaatimusten määrittely voisi helpottaa opetuksen suunnittelua oppilaitoksissa ja toisaalta vesihuoltolaitoksia rekrytointiprosessissa. Vesihuoltoalalle määritetään lakisääteiset pätevyysvaatimukset osana vesihuoltolain

uudistusta. Pätevyysvaatimukset voisivat koskea vesihuoltolain tarkoittamia vesihuoltolaitoksia sekä lisäksi pienempiä laitoksia, joilla on oma vedenottamo tai jäteveden puhdistamo.

Resurssiviisaus ja digitalisaatio

Koko vesihuoltoalan kehittämiseen tarvitaan tiivistä yhteistyötä ja vuorovaikutusta monien eri tahojen kanssa. Toisaalta tulee parantaa vesihuollon toimijoiden yhteistyötä muiden alojen, kuten energia- ja jätesektorin kanssa, toisaalta tulee edistää yhteistyötä toiminnanharjoittajien, julkisen sektorin ja tutkimuksen kanssa. Yhteistyön kautta pystytään edistämään esimerkiksi vesihuollon vesi- ja resurssitehokkuutta. Alueellisten ja maakunnallisten vesiosaamis- ja kiertotalouskeskittymien välistä yhteistyötä tulee vahvistaa. Suomen kokoisessa maassa alueiden ja maakuntien ei tulisi olla kilpailuasetelmassa keskenään, vaan tehdä yhteistyötä ja edistää asioita valtakunnallisesti.

Vesihuoltolaitosten tietojärjestelmien ja digiosaamisen kehittäminen on vesihuoltolaitosten oman toiminnan tehostamisen lisäksi edellytys valvonnan ja tiedon avoimuuden parantamiselle sekä tiedon yhteiskäytön edistämiseksi.

YP:

Ympäristöterveysjaosto päättää antaa asiasta seuraavan lausunnon:

Vesihuollon uudistuksen visioissa on kattavasti otettu mukaan eri toimialat ja vesihuoltoa on tarkasteltu useasta eri näkökulmasta. Ohjelmassa on tunnistettu kehittämistarpeita ja alustavasti ohjelmassa on suunniteltu myös vastuutahot kehittämistyön toteutukseen. Ympäristöterveysjaosto pitää vesihuollon kokonaisvaltaista uudistusta hyvänä ja katsoo, että se osaltaan edesauttaa turvallisen vesihuollon toteutumista.

Toimiva lainsäädäntö ja valvonta edellyttää sitä, että vesihuoltolaitoksia ja muita talousvettä toimittavia laitoksia koskevissa lainsäädännöissä ei ole ristiriitaisuuksia tai päällekkäisyyksiä, mutta toisaalta lainsäädännön soveltamisalan ulkopuolelle ei uudistuksessa tulisi jäädä vesihuollon haavoittuvuuden kannalta merkityksellisiä toimintoja. Suurimmat osaamis- ja haavoittuvuusongelmat ovat pienissä vesihuoltolaitoksissa sekä vesiosuuskunnissa, joilla omaa vedentuotantoa tai -käsittelyä. Ne eivät saa jäädä katveeseen viranomaisvalvonnan ja -neuvonnan osalta, vaikka lainsäädäntöön kirjattavat laajemmat velvoitteet koskisivatkin vain suuria vesihuoltolaitoksia tai sellaisia vesilaitoksia, joilla on vahvistettu toiminta-alue. Myöskään vesihuoltoa koskevien säädösten tavoitteiden ei tulisi olla keskenään päällekkäiset tai ristiriitaiset. Terveysturvallisuuden ja vesihuoltolain lisäksi voi olla tarpeen tarkastella myös ympäristönsuojelulakia ja vesilakia

vesihuoltolaitoksia koskevan sääntelyn kokonaisuutta arvioitaessa.

Toimiva valvonta edellyttää sitä, että eri valvontaviranomaisten roolit ovat selkeät. Vesihuoltolain uudistuksen yhteydessä eri valvontaviranomaisten vastuualueet ja tehtävät on syytä määritellä nykyistä selkeämmin. Arvioinnin yhteydessä tulisi tarkastella vesihuoltolaitoksia koskevan sääntelyn kokonaisuutta.

Hyvän vesihuollon kriteerien arvioinnissa on tarpeen ottaa myös terveydensuojeluviranomainen aikaisessa vaiheessa mukaan toteutuksen suunnitteluun. Kriteereistä vesihuoltopalvelujen turvallisuus ja toimintavarmuus liittyvät läheisesti terveydensuojeluviranomaisen talousveden laadun ja vesilaitosten valvontaan. Jos kriteerien valvonnassa tai laitosten itsearvioinnissa päädytään elintarvikevalvonnan käytössä oleviaan OIVA-hymyn tyyppiseen järjestelmään, tulee arviointikategorioiden määrittelyyn kiinnittää erityistä huomiota. Määritelmien tulee olla yksiselitteiset, kriteerien täyttymiseen perustuvat, eivät laadullisia tai mielipiteen omaisia.

Talousveden tuotantoketjun riskinarviointivelvoitteesta sekä riskinarvioinnin hyväksymisestä tulee jatkossakin säätää terveydensuojelulaissa etenkin, jos vesihuoltolaki ei tulevaisuudessakaan kata koko vesihuollon kenttää. Lisäksi on tarpeen säätää sitovista vaatimuksista verkostojen ja laitosten ylläpidon / saneerauksen vähimmäistasoksi.

Ohjelmassa ennakoidaan vesihuollon valvonnan keskittämistä valtakunnalliselle toimijalle. Jatkossakin vesihuoltolaitoksia valvovat eri lakien perusteella paikalliset, alueelliset ja valtakunnalliset viranomaiset. Mm. vesihuoltolaitosten valvontaa tehdään jatkossakin hyvin pitkälle terveydensuojelu- ja ympäristönsuojelulain perusteella. Viranomaisyhteistyön kannalta olisi järkevää koota valvonnasta käytännössä vastaavia yksiköitä samoille toimialueille ja jopa osin samoihin organisaatioihin esim. mahdollisiin monialaisiin maakuntiin.

Nykyisessä vesihuoltolaissa kunnan vastuu on merkittävä: sen on edistettävä vesihuollon toteutumista ja erityisesti silloin, jos suurehkon asukasjoukon tarve sitä edellyttää. Vesihuollon kehittämissuunnitelmien säännöllistä päivittämistä koskeva velvoite on syytä palauttaa vaatimuksena lainsäädäntöön. Terveydelliset näkökohdat on tärkeä vesihuollon kehittämistarvetta ohjaava osa-alue. Esimerkiksi alueelliset kaivoveden laatuongelmat voivat lisätä tarvetta vesihuollon kehittämiselle alueelle, joka ei muilla kriteereillä käynnistäisi suunnittelua.

Vesihuoltolaitosten alueellinen yhteistyö on välttämätöntä toiminnan ja resurssien haavoittuvuuksien vähentämiseksi. Yhteistyön lisäämiseen on syytä kannustaa myös sellaisia talousvettä toimittavia vesilaitoksia, joilla ei ole vahvistettua toiminta-alueita. Tästä syystä vesihuoltolaitosten määritelmää on tarpeen laajentaa nykyisen vesihuoltolain määritelmiin verrattuna.

Osaamiseen ja muihin resursseihin liittyvien haavoittuvuuksien poistamiseksi tulisi varmistaa laitosten riittävän suuri koko taikka tukea laitosten operoinnin ulkoistamista ulkopuolisille asiantuntijatoimijoille. Esimerkiksi vesihuoltolaitoksen operointia suorittaville toimintayksiköille voitaisiin säätää vähimmäishenkilöstöresurssi, joka mahdollistaisi henkilöstön riittävän erikoistumisen ja osaamisen sekä vähentäisi toiminnan haavoittuvuutta. Vaatimus myös kannustaisi omalta osaltaan pieniä ja keskisuuria vesihuoltolaitoksia alueelliseen yhteistyöhön. Myös yksityiset operointipalveluja tuottavat toimijat voisivat keskittää osaamistaan useamman vesihuoltolaitoksen hoitoon kustannustehokkaammin.

Pätevyysvaatimusten tulee kattaa vesihuoltolaitosten henkilöstön lisäksi ulkopuoliset operointipalvelut sekä talousveden terveydellisen laadun kannalta olennaiset muut ulkopuoliset urakointipalvelut (mm. vesitorni- ja verkostotyöt).

Ympäristöterveysjaostolla ei ole asiasta muuta huomautettavaa.

Päätös:
Ehdotus hyväksyttiin.

Pöytäkirjan olteen oikeaksi todistaa
Jensit Almqvist
toimistosihteerini
